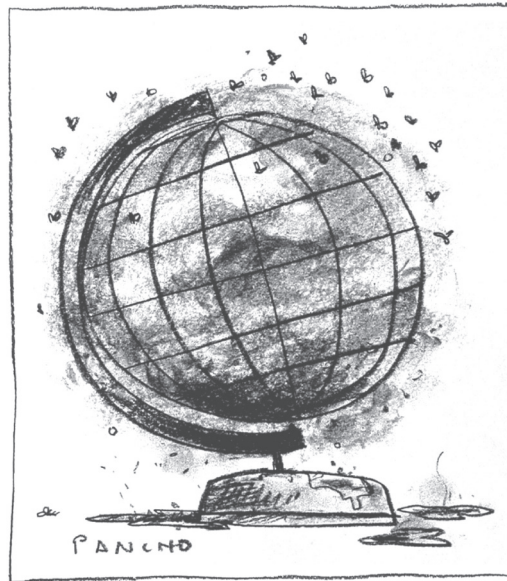


# Περιβάλλον



Δε γίνεται να διαχωρίσει κανείς το περιβάλλον –τις ερήμους, τα δάση ή τον αστικό ιστό– από τους ανθρώπους και τα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά εκείνα που έχουν να κάνουν με την κοινωνική δικαιοσύνη και την ανάπτυξη. Αυτό δεν ισχύει μόνο στην Αφρική αλλά παντού, συμπεριλαμβανομένης της Ευρώπης. Το περιβάλλον και οι άνθρωποι έχουν μια αμφίδρομη σχέση: κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα επιδρά στο περιβάλλον και το περιβάλλον επιδρά στην ανθρώπινη ζωή. Ένα παράδειγμα είναι το «φαινόμενο του θερμοκηπίου». Τα 300 χρόνια χρήσης πετρελαίου, άνθρακα και φυσικού αερίου παγκοσμίως ως καύσιμα στη βιομηχανική ανάπτυξη συνέβαλαν καθοριστικά στην παγκόσμια άνοδο της θερμοκρασίας. Τα συνεπακόλουθα καταστροφικά κλιματικά γεγονότα στα οποία γίναμε όλοι μάρτυρες τα τελευταία 4 χρόνια επηρεάζουν τους ανθρώπους σε όλη την υφήλιο. Ωστόσο, οι άνθρωποι στις πλούσιες χώρες του Βορρά, οι οποίοι ευθύνονται εν πολλοίς για τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, βρίσκονται σε καλύτερη θέση σε ό,τι αφορά στην προστασία έναντι «φυσικών καταστροφών» απ' ό,τι οι κάτοικοι των αναπτυσσόμενων χωρών του Νότου. Αυτά είναι ζητήματα δικαιοσύνης και ως εκ τούτου ζητήματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μερικά άλλα παραδείγματα συνδέσεων μεταξύ του περιβάλλοντος και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι:

- Η γεωργική γη που έχει δηλητηριαστεί από νάρκες κατά τη διάρκεια πολέμων και η οποία συνιστά απειλή για την ανθρώπινη ασφάλεια.
- Ο εξαναγκασμός ανθρώπων λόγω φτώχειας να καλλιεργούν υποβαθμισμένη γη, κάτι που οδηγεί στην ερημοποίηση και σε περισσότερη φτώχεια.
- Το ατύχημα Baia Mare που προκάλεσε μόλυνση με κυάνιο πρώτα στον ποταμό Szamos, έπειτα στον Tisza και τέλος στον Δούναβη.

## Η περιβαλλοντική μας βάση

Χρησιμοποιούμε το Περιβάλλον για να προμηθευτούμε πρώτες ύλες για την ανάπτυξη αλλά και ως σκουπιδοτενεκέ για τα κατάλοιπά μας. Την ίδια στιγμή, για να διατηρηθεί η ζωή, το περιβάλλον θα πρέπει να μας δίνει σταθερές θερμοκρασίες, οξυγόνο στον αέρα και καθαρό νερό. Ζούμε σε μια πεπερασμένη σφαίρα, όπου τα πάντα συνδέονται με τα πάντα, μέσα

• «Αν η έρημος μεγαλώνει, τα δάση εξαφανίζονται και οι άνθρωποι στις αστικές περιοχές ζουν σε πολύ άσχημες συνθήκες, αυτό δεν οφείλεται στο ότι στερούμαστε πόρων, αλλά στο είδος της πολιτικής που εφαρμόζουν οι κυβερνώντες, η ηγετική ομάδα. Το να στερούνται οι άνθρωποι δικαιώματά τους και συμφέροντά τους μας ωθεί στην Αφρική σε μια κατάσταση στην οποία το μόνο πράγμα που έχει μέλλον είναι η φτώχεια...Μόνο οι ελεύθεροι άνθρωποι που έχουν δικαιώματα και που είναι ώριμοι και υπεύθυνοι πολίτες, μπορούν να συμμετάσχουν στην ανάπτυξη και στην προστασία του περιβάλλοντος».

• Παρέμβαση ομιλήτη, WECD  
• Δημόσια Ακρόαση, Ναϊρόμπι,  
• 23 Σεπτεμβρίου 1986

## Σχετικές Δραστηριότητες

- - Ιστορία δύο πόλεων σελ 73
- - Το πρωτοσέλιδο σελ 144
- - Κήπος σε μια νύχτα σελ 149
- - Ζώντας σε έναν τέλειο κόσμο σελ 173
- - Οι Makah και το κυνήγι της φάλαινας σελ 179
- - Τα μέλλοντά μας σελ 197
- - Ο Ιστός της ζωής σελ 256

**Παγκόσμιες Καταστροφές**<sup>22</sup>

Καταστροφικά γεγονότα	1996	2000
Τυφώνες	62	99
Πλημμύρες	69	153
Ξηρασίες	9	46

λ.χ. από τις τροφικές αλυσίδες και τους κύκλους του νερού και των ιζημάτων. Υπάρχει κάποια φυσική αποκατάσταση, αλλά οι σοβαρές διαταράξεις αυτών των κύκλων, λ.χ. λόγω μόλυνσης, ακατάλληλων γεωργικών πρακτικών, προγραμμάτων άρδευσης ή υπεραλιείας, αποσταθεροποιούν τη φυσική ισορροπία. Η καταστροφή του Τσέρνομπιλ στην Ουκρανία, ο θάνατος των δέντρων στον Μέλανα Δρυμό στη Γερμανία, η ερημοποίηση στη Νότια Ισπανία και η ασθένεια των τρελών αγελάδων στη Βρετανία, η ξήρανση της λίμνης Αράλης στο Ουζμπεκιστάν και το έργο του φράγματος Ilisu στην Τουρκία είναι όλα παραδείγματα του πώς η διαδικασία της ανθρώπινης ανάπτυξης καταστρέφει την περιβαλλοντική βάση όλης της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και της ίδιας της ζωής.

**?** Μπορείτε να εντοπίσετε τοπικά παραδείγματα; Λ.χ., ποιος είναι ο αντίκτυπος στο περιβάλλον της κατασκευής δρόμων ή της βιομηχανικής εξόρυξης ή άλλων προγραμμάτων ανάπτυξης στην περιοχή που ζείτε;

**Η ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης**

Το 1989 η Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη των Η.Ε. [the United Nations World Commission on Environment and Development (WCED)], που επίσης αναφέρεται ως Brundtland Report, προώθησε την αρχή της «βιώσιμης ανάπτυξης», την οποία όριζε ως «την ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, δίχως να περιορίζει τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθούν και αυτές στις δικές τους». Ακολούθησε το 1992 η Διακήρυξη του Ρίο, σύμφωνα με την οποία: «Τα ανθρώπινα όντα είναι επίκεντρο του ενδιαφέροντος σε ό,τι αφορά στη βιώσιμη ανάπτυξη. Δικαιούνται υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση».

Το πραγματικά επείγον πρόβλημα είναι να τεθούν τα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα σχετικά με τη φτώχεια, την παγκοσμιοποίηση και την ανάπτυξη σε ένα πλαίσιο τέτοιο που να μην καταστρέφει το περιβάλλον που μας υποστηρίζει.

Μια προσέγγιση είναι μέσω διεθνών συμφωνιών για συγκεκριμένα ζητήματα. Για παράδειγμα, το 1997 στη Σύνοδο των Η.Ε. για την Κλιματική Αλλαγή στο Κιότο, οι βιομηχανικές χώρες προέβησαν σε συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη μείωση των εκπομπών αερίων, που συντελούν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου. Έγιναν πολλές διαπραγματεύσεις σχετικά με τη δυνατότητα εξαίρεσης ορισμένων αναπτυσσόμενων χωρών, αλλά και πολλές κριτικές τόσο για την αποτελεσματικότητα, όσο και για το δικαίο της όλης τελικής συμφωνίας.

Μια εναλλακτική προσέγγιση είναι η σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που διασφαλίζει ότι οι αρχές της δικαιοσύνης και της ισότητας είναι στο επίκεντρο όλων των συμφωνιών. Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι τα περιβαλλοντικά ζητήματα ήδη καλύπτονται επαρκώς από την υφιστάμενη νομοθεσία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λ.χ. μέσω των δικαιωμάτων στην ιδιοκτησία, στην υγεία και στη ζωή. Άλλοι κάνουν με διάφορους τρόπους λόγο για τα νέα ή «αναδυόμενα» περιβαλλοντικά δικαιώματα.

Μια ιδέα είναι αυτή της προσθήκης ενός περιβαλλοντικού ανθρωπίνου δικαιώματος στον κατάλογο των υφισταμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, το 1994, το Σχέδιο της Διακήρυξης των Αρχών για τα Ανθρώπινα δικαιώματα και το Περιβάλλον διακήρυξε ότι: «Όλα τα πρόσωπα έχουν το δικαίωμα ασφαλούς, υγιούς και οικολογικά ακέραιου περιβάλλοντος. Αυτό το δικαίωμα, όπως και τα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των αστικών, πολιτισμικών, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, είναι οικογενετικά, αλληλεξαρτώμενα και αδιαχώριστα».

Ορισμένοι, ιδιαίτερα οι οικολόγοι, ασκούν κριτική στο αίτημα ενός περιβαλλοντικού ανθρωπίνου δικαιώματος. Φοβούνται ότι, εφόσον η ανθρώπινη ζωή και υγεία είναι οι στόχοι της περιβαλλοντικής προστασίας, τότε το περιβάλλον θα προστατεύεται μόνο ως συνέπεια και στον βαθμό που απαιτείται για να είμαστε προστατευμένοι εμείς και η ευημερία μας. Αντ' αυτού, επιχειρηματολογούν υπέρ μιας προσέγγισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων περισσότερο ολιστικής. Ισχυρίζονται ότι οι άνθρωποι είναι μέρος της βιόσφαιρας (του ιστού της ζωής στη γη) και για τον λόγο αυτό τα καθήκοντα τους έναντι της ανθρωπότητας είναι αδιαχώριστα από το καθήκον τους έναντι της προστασίας του περιβάλλοντος. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, οι αξιώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις εγγενείς αξίες και τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών, όσο και τα αντιτιθέμενα συμφέροντα

«Το περιβαλλοντικό κίνημα μπορεί να επιβιώσει, μόνον αν μετεξελιχθεί σε κίνημα δικαιοσύνης. Ως αμιγές περιβαλλοντικό κίνημα είτε θα πεθάνει είτε θα επιβιώσει αλλά μόνο ως «πλυντήριο» για τις εταιρείες. Οποιοσδήποτε είναι ελικρινής περιβαλλοντιστής δεν μπορεί να δεχτεί έναν τέτοιο ρόλο. Αλλά ως κίνημα τόσο οικολογικό, όσο και δικαιοσύνης έχει απεριόριστες δυνατότητες».

Vandana Shiva

των κρατών και των ανθρώπων.

Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι τα άλλα είδη θα πρέπει να έχουν «δικαιώματα των ζώων» κατά τον ίδιο τρόπο που και οι άνθρωποι έχουν ανθρώπινα δικαιώματα. Σύμφωνα με τον νόμο, τα ζώα δεν έχουν δικαιώματα ως τέτοια. Ωστόσο, υπάρχουν νόμοι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες που διασφαλίζουν την ευζωία και τις συνθήκες ζωής των ζώων φάρμας.

Κάτι άλλο που προτείνεται και συζητείται είναι η έννοια των οικολογικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτή η προσέγγιση επιχειρεί να συμφιλιώσει τη φιλοσοφία των ανθρωπίνων

### Οικολογικά Ανθρώπινα Δικαιώματα

Τα οικολογικά ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να θεωρηθούν ως απόκριση στην κατάσταση του περιβάλλοντος παγκοσμίως. Είναι προϊόν του καιρού μας, κατά τον ίδιο τρόπο που τα πολιτικά και αστικά δικαιώματα υπήρξαν προϊόντα ιστορικών γεγονότων περασμένων εποχών.

δικαιωμάτων με οικολογικές αρχές. Τα ανθρώπινα δικαιώματα (όπως αυτό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της ανάπτυξης) χρειάζεται να αποκριθούν στο γεγονός ότι τα άτομα λειτουργούν όχι μόνο στο πολιτικό και στο κοινωνικό, αλλά και στο φυσικό περιβάλλον. Με τον ίδιο τρόπο που το κάθε άτομο οφείλει να σέβεται την εγγενή αξία κάθε συνανθρώπου του, οφείλει να σέβεται και την εγγενή αξία των υπόλοιπων όντων (ζώων, φυτών και οικοσυστημάτων).

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δάσκαλοι και οι εκπαιδευτές των νέων είναι το να εκπαιδεύσουν τους ανθρώπους στο να καταλάβουν τις διπλές έννοιες του σεβασμού για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την εγγενή αξία της ζωής και το πώς να ζει κανείς σύμφωνα με αυτές τις αρχές. Με άλλα λόγια, το πώς κανείς «να σκέφτεται παγκόσμια και να δρα τοπικά» και το να βρίσκει νέους τρόπους ζωής, που να μπορούν να είναι βιώσιμοι στο μέλλον.

### Συμμετοχή των νέων και των οργανώσεων νεολαίας

Τα σχολεία, οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ και άλλοι θεσμοί και φορείς σε κάθε χώρα δίνουν δυνατότητες στους νέους και στις νέες να εμπλακούν ενεργά σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Στο τοπικό επίπεδο, μπορούν να κάνουν τα σπίτια τους, τα σχολεία και τις λέσχες τους περισσότερο φιλικά στο περιβάλλον και μπορούν να συμμετέχουν σε τοπικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Στο περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, μπορούν να επηρεάσουν τη δημόσια συζήτηση και τον πολιτικό διάλογο με γράμματα, παρουσίαση θεατρικών έργων και (ειρηνικών) διαδηλώσεων, λ.χ., για τα ζητήματα που τους απασχολούν. Στο διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο, μπορούν να έχουν επιρροή μέσα από διακηρύξεις, όπως η Χάρτα της Γης και μέσω διεθνών οργανισμών που οργανώνουν εκστρατείες, όπως η Greenpeace.

Σε όλα τα επίπεδα, οι νέοι και οι νέες μπορούν να συμμετάσχουν μέσω του διαδικτύου σε εκστρατείες και παγκόσμιες γιορτές, όπως η Παγκόσμια Ημέρα του Περιβάλλοντος και η Ημέρα της Γης. Η Παγκόσμια Ημέρα του Περιβάλλοντος, η 5η Ιουνίου, καθιερώθηκε από την ολομέλεια των Η.Ε. το 1972. Μπορεί να εορταστεί με πολλούς τρόπους, όπως αγώνες δρόμου, παρελάσεις με ποδήλατα, πράσινες συναυλίες, διαγωνισμούς δοκιμών και αφισών σε σχολεία, δενδροφυτεύσεις, προσπάθειες ανακύκλωσης και εκστρατείες καθαρισμού. Κάθε χρόνο υπάρχει μια θεματική εστίαση. Παραδείγματα προηγούμενων θεματικών ενοτήτων είναι το «Για τη Ζωή στη Γη – Σώστε τις Θάλασσές μας», το «Παιδιά για το Περιβάλλον» ([www.unep.org](http://www.unep.org)), και «Φτώχεια και Περιβάλλον – Σπάζοντας τον Φαύλο Κύκλο». Η Ημέρα της Γης, η 22η Απριλίου, συντονίζεται από το Δίκτυο Ημέρας της Γης [Earth Day Network], το οποίο συνεργάζεται με άλλες περιβαλλοντικές οργανώσεις και με οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως λ.χ. τη Sierra Club και τη Διεθνή Αμνηστία, προκειμένου

- να εκκινήσουν δημόσιες δράσεις, μέσω εορτασμών και δράσεων διαμαρτυρίας ενάντια στις
- καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος, [www.earthday.net/events/events-europe.stm](http://www.earthday.net/events/events-europe.stm)

### Το Περιβαλλοντικό Βραβείο Goldman

Το Περιβαλλοντικό Βραβείο Goldman είναι το μεγαλύτερο πρόγραμμα βραβεύσεων που τιμά το έργο περιβαλλοντιστών βάσης.

Το 2000, η Oral Ataniyazona κέρδισε το βραβείο για το έργο της με τις κοινότητες Ουζμπέκων που επηρεάστηκαν από την κρίση της Λίμνης Αράλης. Εστίασε στην εκπαίδευση, στην ιατρική και οικογενειακή φροντίδα και στα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων γυναικών και παιδιών.

Το βραβείο του 2001 δόθηκε στη Μυρσίνη Μαλάκου και στον Γιώργο Κατσαδωράκη, που εργάστηκαν για να σώσουν τον υδροβιότοπο της Πρέσπας στη βορειοανατολική Ελλάδα. Ένα από τα επιτεύγματά τους ήταν η υπογραφή συνθήκης ανάμεσα στην Αλβανία, στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και στην Ελλάδα προκειμένου να θεσπιστεί η πρώτη διασυνοριακή προστατευόμενη περιοχή στα Βαλκάνια, ένα πρότυπο ειρηνικής συνεργασίας μεταξύ αυτών των χωρών.

### Το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης

«Η σωτηρία του κόσμου έγκειται στην ανθρώπινη καρδιά, στη δύναμη του ανθρώπου να στοχάζεται, στην ανθρώπινη πραότητα και στην ανθρώπινη υπευθυνότητα. Είμαστε ακόμη υπό την επιρροή της καταστροφικής και ματαιόδοξης πίστης ότι ο άνθρωπος είναι η κορωνίδα της δημιουργίας και όχι απλώς ένα μέρος της και γι' αυτό «όλα επιτρέπονται». Δεν γνωρίζουμε ακόμη πώς να θέσουμε την ηθική πριν από την πολιτική, την επιστήμη και την οικονομία.

Δεν είμαστε ακόμη σε θέση να κατανοήσουμε ότι η μόνη πραγματική ραχοκοκαλιά όλων μας των πράξεων –αν πρόκειται αυτές να είναι ηθικές– είναι η υπευθυνότητα. Η ευθύνη είναι κάτι πάνω από την οικογένειά μου, τη χώρα μου, την εταιρεία μου, την επιτυχία μου. Ευθύνη έναντι της τάξης του Όντος, όπου εκεί και μόνον εκεί όλα αυτά θα κριθούν καταλλήλως».

*Vaclav Havel*

· Το Συμβούλιο της Ευρώπης ξεκίνησε το πρόγραμμα περιβάλλοντος το 1961. Οι δραστηριότητές του στο πεδίο αυτό εστιάζουν στη διατήρηση της φύσης και του τοπίου. Το πρόγραμμα εντάσσεται στο Τμήμα Διατήρησης Πολιτισμικής και Φυσικής Κληρονομιάς του Συμβουλίου της Ευρώπης. Έχει τρεις κύριες κατευθύνσεις: την Πανευρωπαϊκή Στρατηγική Βιολογικής Ποικιλότητας και Ποικιλότητας Τοπίου [Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy], τη Σύμβαση για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζώης και των Φυσικών Βιότοπων [Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats] (Σύμβαση της Βέρνης, 1979) και την Προαγωγή της Συνειδητοποίησης σχετικά με τη Βιολογική Ποικιλότητα και την Ποικιλότητα Τοπίου [Promotion of Awareness on Biological and Landscape Diversity].

· Η πληροφόρηση και η συνειδητοποίηση σχετικά με την περιβαλλοντική προστασία ευοδώνεται μέσω των δημοσιεύσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επίσης, το δίκτυό του από εθνικές υπηρεσίες συμβάλλει στην προαγωγή και στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας και της ποικιλότητας τοπίου.

### Διεθνή έγγραφα και διακηρύξεις

· Ορισμένες από τις πολλές συνθήκες και τα άλλα έγγραφα που θίγουν τόσο περιβαλλοντικά ζητήματα, όσο και ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και που μπορεί να φανούν χρήσιμα, είναι τα εξής:

1. Η Ευρωπαϊκή Χάρτα για το Περιβάλλον και την Υγεία [European Charter on Environment and Health] του 1989.
2. Η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη [United Nations Declaration on Environment and Development] του 1992.
3. Το Σχέδιο της Διακήρυξης των Αρχών σχετικά με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και το Περιβάλλον [Draft Declaration of Principles on Human Rights and the Environment] του 1994.
4. Η Διακήρυξη Bizkaia για το Δικαίωμα στο Περιβάλλον [Declaration of Bizkaia on the Right to Environment] του 1999.
5. Η Χάρτα της Γης [Earth Charter] του 2000.

### Αναφορές

- Boyle, A, Anderson, M.R., *Human rights approaches to environmental protection: An overview*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
- Bosselmann, K., *Human rights and the environment: redefining fundamental principles*, [www.arbld.unimelb.edu.au](http://www.arbld.unimelb.edu.au)
- Caring for the Earth*, The World Conservation Union (IUCN), United Nations Environment Programme (UNEP), World Wide Fund for Nature (WWF-UK), [www.ciesin.org/IC/iucn](http://www.ciesin.org/IC/iucn)
- The Council of Europe environment programme*, [www.nature.coe.int](http://www.nature.coe.int)
- The 1994 draft Declaration of Principle on Human Rights and the Environment* [www1.umn.edu/humanrts/instree/1994-dec.htm](http://www1.umn.edu/humanrts/instree/1994-dec.htm).
- The Earth Charter initiative*, [www.earthcharter.org](http://www.earthcharter.org)
- Worldwatch*, [www.worldwatch.org](http://www.worldwatch.org).

### Ημερομηνία κλειδί

- 5 Ιουνίου  
Διεθνής Ημέρα Περιβάλλοντος
- 22 Απριλίου  
Ημέρα Γης